

Conversația în predarea și achiziționarea limbii române ca limbă străină

de

LUDMILA BRANIȘTE

Among the various language activities used in the process of teaching and learning the Romanian language as a foreign language, we will focus on the conversation as a method, not as a matter of study. Having “the dialogue as one of the main characteristics”, *the conversation as a method* of acquiring and fastening the language as an “aim” *complies with the principle of active teaching by means of oral methods* and it is still one of the main factors which contribute to the forming of the linguistic skills. The main aim is not to make the foreign students learn the forms and the rules of the Romanian language system mechanically, but to help them become able to extrapolate the acquired knowledge. As any other oral method, *the conversation lesson* implies certain steps which are taken according to a certain protocol, certain conventions. We suggest a methodological plan which, we believe, should contain the next stages:

Completely manipulative, with the teacher having the prevalent role.

The consolidation of the knowledge, according to the scheme: *teacher – student, student – student* with the perception, decodification, reproduction and memorizing of the statements in *microconversations*.

Refreshing the knowledge, mainly in a communicative way, by *re-using* the vocabulary and the grammatical structures in new contexts and the transition from *the reproductive speech to the productive, free speech*.

The improvisation, completely communicative, the most complete type of conversation, by forming the *communicative competence – the free (situational) or “freed” conversation*.

Regardless of the stages and the type of lesson, the conversation is not only a technique, but also a difficult *art* which implies the profound knowledge of the nature of the language and speech, of the psycholinguistic and psychopedagogical mechanisms which control the verbal communication processes. Insisting on the *conversation* method, we will not generalize it. Without overestimating it, we must admit that it is an activity which fulfils both the communicative and the interactive function.

„Ipostaza fundamentală a limbajului este o situație de dialog”, arată Tatiana Slama-Cazacu, într-o lucrare a sa mai veche, dar mereu utilă (1968: 58). Acest adevăr, rostit cu autoritatea științifică a cunoscutei cercetătoare, ne-a determinat ca, dintre diversele activități de limbaj folosite în procesul predării și învățării limbii române ca limbă străină, cu scopul măririi creativității acestor activități, să ne îndreptăm atenția, în prezenta lucrare, spre procedeul metodologic al conversației, conversația nu ca obiect de studiu, ci ca metodă, așadar, bazată pe schimbul de replici în vederea realizării unei sarcini didactice. Este, credem, orientându-ne după rezultatele pozitive înregistrate de didactica modernă și de cele ale propriei noastre practice, o componentă indispensabilă oricărui proces de învățare „ghidată” a limbii române ca limbă străină, proces cu finalitatea-i riguros delimitată, aceea de a asigura eficiența actului de comunicare reală. Fără îndoială, intervenția noastră nu are pretenția de a fi prima încercare cu privire la această problemă. Prin importanța ei în cadrul

strategiei didactice, ea a trezit curiozitatea multor cercetători. Printre aceștia, se numără și membri ai colectivului ieșean, precum Horia Avrămuț, Radu Rotaru, Nina Apetroaie, Ana Vrăjitoru, Teodora Irinescu, Iolanda Sterpu și alții, care au oferit, prin contribuțiile lor, soluții și orientări pertinente, capabile să ne atingem, prin prețiosul aliaj între „artă și tehnică”, scopul activității noastre profesionale, acela al unei „comunicări eficiente și vii” (Rotaru 1987: 189). Acoperind „condiția de dialog” (Doca 1988: 59), *conversația*, ca metodă de însușire și de fixare a limbii „scop”, *respectă principiul predării active prin procedee orale* și rămîne unul din factorii principali de formare a deprinderilor și simțului limbii. Pentru că, se știe, obiectivul principal al activității noastre nu este acela de a-i face pe studenții străini să învețe, mecanic, formele și regulile sistemului limbii române, ci de a-i ajuta să devină capabili să extrapoleze cunoștințele achiziționate privitoare la modul de funcționare a sistemului limbii române în „comunicarea reală, prin recombinarea” — cităm din Renzo Titone (1979) —, „a structurilor preexistente în forme noi, determinate de situație”. Iar „situația” îi va „determina” să-și însușească, prin efort laborios, cunoștințe de specialitate și să-și formeze deprinderi de activitate corespunzătoare viitoarelor lor profesii.

Ca orice procedeu metodologic oral, conceput și elaborat potrivit cerințelor predării active și comunicării reale, *lecția de conversație* presupune o anumită ordine de derulare; ea se realizează conform unui protocol anume, unui ansamblu de convenții, care, într-o progresie adecvată, pe etape, nu va duce la reacții de inhibiție contrare comunicării. Pentru că procedeul activ, participant și angajant, al *conversației*, nu este deloc o practică spontană, ci o strategie comunicativă, atent elaborată, care în stabilirea etapelor ține seama de *importanța* sistemului predare-învățare, potrivit căruia studentul străin nu trebuie numai să *primească*, ci *să-și aducă și el, contribuția, ca factor activ* al procesului.

Sprijinindu-ne pe cadrul teoretic de referințe necesar și pe propria experiență, propunem o schiță metodologică, ce trebuie, credem, să cuprindă următoarele etape:

1. Cea dintâi, numită *complet manipulativă* de unii cercetători, cu rolul preponderent al profesorului, este cea a *prezentării textului* pe marginea căruia se va efectua tehnica dialogală. Textul reprezintă *pretextul, conținutul* conversației. El trebuie să constituie temă de interes profesional sau cultural, să cuprindă elemente de provocare a curiozității, să fie adaptat nivelului studenților și să respecte principiul vocabularului minimal. Prezentarea textului se face prin *lectura* lui de către *profesor*, o lectură impecabilă, artistică, întemeiată nu doar pe acuratețe, ci și în măsură să producă înțelegerea globală a mesajului scris. Lectura profesorului duce și la fixarea acustico-articulatorie, semantică și optică, formînd deprinderile de pronunție corectă, de accent, de intonație, de debit, mimică și de gest, care aduc, în actul de comunicare, informații de ordin intelectual și afectiv. Lectura textului va fi reluată de fiecare student (dă bune rezultate și lectura în cor), însoțită fiind de toate corelările impuse de situațiile de fapt.

Această primă activitate, ca toate celelalte, de fapt, se cuvine a fi derulată într-o ambianță plăcută, relaxantă. De la primele ore cu studenții străini, am acordat o mare importanță cadrului de desfășurare a activității didactice, străduindu-ne să instituim o atmosferă prietenească, de bună dispoziție, necesară unui climat de muncă bazat pe încredere, calm, răbdare, tact pedagogic, deloc străin, se înțelege, de cerința obligatorie a exigenței. Prezența umană a profesorului, capacitatea lui de a stabili contacte, umorul său sînt elemente permanent necesare în procesul de predare. Pentru că o învățare fără *dorința* de comunicare nu există, iar comunicarea nu poate exista într-o ambianță rece, artificială.

2. În cea de a doua etapă, predominant manipulativă, a *consolidării cunoștințelor*, pentru a le forma studenților capacitatea de a purta o conversație, desfășurându-ne activitatea pe baza vorbirii dialogate, după schema *profesor — cursant, cursant — cursant*, prelucrăm materialul lingvistic de ordin lexical și gramatical din textul citit, cu permanenta preocupare nu doar pentru valoarea nemijlocit *informațională*, ci și *formativă* a acestui material, pentru a se realiza perceperea, decodarea, reproducerea și memorizarea enunțurilor. Microconversația este, în această etapă, instrumentul eficace în predarea, explicarea, exersarea și fixarea structurilor gramaticale și a vocabularului, acțiunea discursivă avînd doar un *caracter reproductiv*. „Cei care învață o limbă străină”, spune Arnold Linker (1967: 62), „trebuie să asculte, să imite, să reproducă la început sunetele, cuvintele și structurile limbii străine”. Prin exerciții numeroase și repetate, acordăm o atenție sporită îmbinărilor de tip *sintagmă, propoziții, fraze*, adică unităților sintactice, deoarece comunicarea nu se realizează prin cuvinte separate, ci prin îmbinările sus-numite. Cursanții trebuie deprinși să construiască propoziții, oricît de elementare ar fi ele la început. Pentru aceasta, ei sînt chestionați în așa fel încît răspunsurile să nu fie *da* sau *nu*, ci să presupună formularea în propoziții și chiar fraze. Se creează astfel iluzia *dialogului*, studenții apropiindu-se, pe cît este posibil în această etapă, de situațiile reale de comunicare. Iluzia se accentuează și mai mult dacă studenții nu se limitează să răspundă doar la întrebările profesorului, ci își pun unii altora întrebări. Forma colectivă a muncii, folosirea adecvată a întregii grupe și a activității pe perechi măresc așa-numitul „*timp de vorbire*” a cursantului, atît de important pentru actul comunicării.

3. În cea de a treia etapă, *predominant comunicativă*, etapa *actualizării*, are loc o exploatare dirijată a vocabularului și structurilor gramaticale învățate, prin *refolosirea* acestora, în contexte noi. Este o etapă importantă, datorită caracterului ei conștient creator, care, prin exerciții numeroase, cu respectarea principiului gradării dificultăților, înlesnește tranziția de la *vorbirea reproductivă* la *vorbirea liberă, productivă*.

Comunicarea în această etapă este generată de o anumită situație de vorbire și este focalizată asupra unei *teme-nucleu*, ceea ce nu exclude divagațiile, abordarea unor teme secundare, dar obligă la folosirea, cu preponderență, a unor cuvinte și expresii dintr-un anumit grup tematic într-o anumită situație. În consecință, se selectează și se ordonează materialul lexico-gramatical în funcție de tematica actelor comunicative și nu de teme în general, ca în etapa vorbirii libere. Temele „*Prezentarea*” sau „*Cunoștința*”, „*La magazin*”, „*La gară*”, „*La medic*” și altele, generale, le împărțim în mai multe situații. „*Prezentarea*”, de exemplu, poate avea loc la curs, la serviciu, pe stradă, într-o vizită etc. și în funcție de persoanele care fac cunoștință se schimbă parțial caracterul dialogului. Conținutul fiecărei situații de comunicare-episod este redat prin unități de dialog sau prin microconversații, care corespund intențiilor de comunicare ale vorbitorilor, această temă putînd ajunge în etapa finală — a *improvizației* — s-o numim, etapa vorbirii eliberate, la dezbateri, reportaje.

Profesorul contează pe un transfer automat din partea studenților, de la o situație dată la alta similară și, încurajați să recurgă la împreriurări prezentate și cu alte ocazii, își transferă, prin impulsuri dirijate, capacitatea de conversație de la o situație la alta, dispunînd tot mai mult de lexicul necesar. Este, cum am spus, o etapă de bază, care ne arată cum receptează *alocutorul* materia ce i se adresează, cum o raportează, adică o înțelege, încît să devină *locutor (emițător)*, cum va ști, așadar, s-o situeze într-un anumit context și s-o schimbe în funcție de noile situații de comunicare în etapa vorbirii libere. Din punct de

vedere psihologic, ceea ce realizăm, de-a lungul celor câteva etape, poate fi exprimat astfel: trecerea de la *discursul direct* la *discursul raportat* și, apoi, la *discursul relatat*.

4. În cea de a patra etapă, *complet comunicativă*, (a *improvizării* — am numit-o noi) are loc cel mai complet tip de conversație, atingându-se dezideratul nostru permanent — formarea *competenței comunicative*. Conversația liberă (*situativă*) sau „*eliberată*” (termenul îi aparține lui Joseph Pignolet [1973: 533]) are loc după o intensă antrenare lingvistică, studenții fiind în posesia unui bagaj de cunoștințe prealabile suficiente, a unui capital lingvistic, singura bază sigură pentru discuții.

Concepută ca un mijloc de verificare a eficacității fixării și solidității cunoștințelor lingvistice achiziționate, ea se întemeiază pe *exprimare* și nu pe *reluare*, pe reacții verbale cu caracter instantaneu, spontan și natural. Este o activitate lejeră, nu de învățare dirijată, cu un rol diminuat al profesorului — el rămânând doar un animator — desfășurată pe marginea unor evenimente cotidiene sau întâmplătoare din orice domeniu al vieții (politic, cultural, științific), probleme de actualitate, alese în așa fel încât să trezească interesul și să stimuleze imaginația cursanților și capacitățile lor creatoare. Potențial, orice situație este în măsură să provoace o reacție discursivă, dar, în multitudinea infinită a situațiilor, există unele care declanșează puternic comunicarea orală, cu deosebire atunci când, într-un cadru cotidian, apare un element nou, insolit, neobișnuit. În mod curent, situațiile de comunicare, care trebuie să fie reale, autentice, sînt luate din viața de toate zilele: prezentarea unui prieten, masa la restaurant, călătoria cu trenul, vizionarea unui spectacol (la cursanții cu un nivel avansat se poate recurge la teme din domeniul civilizației și culturii românești). Punerea în situația de comunicare este însoțită de câteva repere orientative: o listă de cuvinte specifice cîmpului semantic al temei (sintagme, expresii, grupuri frazeologice) și de structuri lingvistice ce urmează a fi utilizate în conversație, distribuirea rolurilor (dacă este util), cu evidențierea capacității profesorului de a „*regiza*”, de a „*juca*” împreună cu studenții rolurile respective și utilizarea diferitelor tehnici: dialog inclus, dialog în lanț, interpretare de roluri, întrebări cu răspunsuri multiple, descrierea, nararea, compoziții orale, ajungîndu-se și la jocuri lingvistice, concursuri, dezbateri, ghicitori, snoave, mijloace care asigură o *construcție nestereotipă a orei*, mențin trează atenția și curiozitatea cursanților, alungă oboseala și elimină neajunsurile impactului de limbaj.

Indiferent de etape și de tipul de lecție, conversația nu este doar o tehnică, ci și *artă* dificilă, care presupune o cunoaștere profundă a legităților limbii și vorbirii, a mecanismelor psiholingvistice și psihopedagogice, ce guvernează procesele de comunicare verbală și nu ignoră multitudinea factorilor implicați în sistemul de transmitere și receptare a actelor comunicative.

Stăruind, cu aceste câteva observații ale noastre, pe marginea metodei *conversației*, nu o vom absolutiza, considerînd-o unică, definitivă, valabilă pentru toate limbile și în toate situațiile. Fără a o supraevalua, trebuie, totuși, să recunoaștem că este o activitate ce îndeplinește și funcțiile comunicative și funcțiile interactive. Metoda conversației face parte din studiul limbajului ca *act de comunicare*, care corespunde tendințelor moderne actuale de predare a limbilor, cu accentul pus pe „*elev*” (Caré 1976: 27), pe dialog, pe predarea comunicării și, în comunicare, pe o abordare psiholingvistică. Făcînd apel la imaginație și „*eliberînd expresia*” (Moiran 1982: 57), ea aduce pe primul plan și impune ca o caracteristică obligatorie a „*schimburilor lingvistice*”, *autenticitatea*. Datorită ei, actul de comunicare este respectat și este autentic, ajutîndu-ne să deplasăm accentele de la sistemul limbii (*langue*) spre activitatea de vorbire (*parole*), de la forma scrisă a limbii spre diversele forme ale stilului oral,

de la însușirea abstractă a modelelor lingvistice la integrarea lor contextual-situativă. Folosind-o, avem convingerea că metoda conversației duce la creșterea eficienței procesului predării și învățării limbii române de către studenții străini, formându-le, progresiv, un mod de exprimare cât mai eliberat de cel al limbii materne, dezideratul permanent al activității didactice.

Bibliografie

- Andrescu, G., *Sisteme axiomatice ale logicii limbajului natural. Funcții și operaționalizare*, Editura ALL, București, 1992.
- Bate, M., *Technique d'enseignement du français oral*, în *La pédagogie du français langue étrangère. Orientation théorique. Pratique dans la classe*, Hachette, Paris, 1978.
- Bolintineanu, A., *Eficiența exercițiilor structurale în lecția de conversație*, LMȘ, vol. I, 1973.
- Brăescu, M., *Dezvoltarea exprimării spontane la lecția de limba franceză*, în „Lingvistica aplicată în diverse domenii practice”, 1977.
- Burnay, P./ Damoiseau, R., *La classe de conversation*, Hachette, Paris, 1969.
- Caré, J.-M., *Dramatisation et simulation*, în „Le Français dans le monde”, august-septembrie, 1976.
- Cercetări asupra comunicării*, sub redacția Tatiana Slama-Cazacu, EA, București, 1973.
- Le Conseil de l'Europe et le Programme des langues vivantes. II. Le Congrès d'Ostie (1966): objectifs, contrôles et examens*, în „Revue des langues vivantes”, Bruxelles, nr. 2, 1970, după PLS, vol. 2, 1972.
- Cosăceanu, A., *Les techniques communicatives*, în *De la linguistique à la didactique*, București, 1982.
- Cotuna, Gh., *Lingvistica și educația comunicării*, București, 1994.
- Cristea, T., *Tehnici de predare – curs universitar pentru anul al IV-lea*, Facultatea de Limbi Străine, Universitatea din București, anul universitar 1981-1982 (note de curs).
- Cvasnăi, M., *Dialogul cu replici narative (în textul dramatic)*, AUB, XXIX, 1980.
- Damoiseau, R., *La classe de conversation*, în „Guide pédagogique pour le professeur de français langue étrangère”, 1971.
- Doca, Gh., *Dialogul relatat – semnificație contextuală și implicații pentru predarea limbii române ca limbă străină*, în AUB, Seria „Limba și literatura română”, XXXVII, 1988.
- Florea M., Stoean C., *Lecția de conversație. Teorie și practică*, Universitatea din București, Facultatea de Limba și Literatura Română, Institutul de Lingvistică, București, 1982.
- Galisson, R., *Le dialogue dans l'apprentissage d'une langue étrangère*, BELC, Paris, 1970.
- Hanea, V., *Tendințe noi în metodică predării limbilor moderne*, LMȘ, 1976.
- Houdart, F., *Entraînement à l'expression spontanée*, în „Les langues modernes”, Paris, nr. 2, 1972.
- Ionescu-Ruxăndoiu, L., *Conversația: structuri și strategii*, Editura ALL, București, 1995.
- Les microconversations*, în FdM, nr. 78, 1971 (dosar elaborat la BELC plecând de la lucrările lui M. Calamand, J. C. Calvet, F. Réquédat, D. Rouvière, C. Bojas, M. Troutot).
- Linker, A., *L'enseignement des langues vivantes*, în „Pédagogie”, Paris, nr. 5, 1967.
- Moiran, S., *Enseigner à communiquer en langue étrangère*, Hachette, Paris, 1982.
- Onete, A., *Conversația în cadrul seminariilor de franceză științifică și tehnică*, LMȘ, vol. I, 1974.
- Opreșcu, S., *Folosirea conversației în diferite etape de predare a limbii engleze în școală*, LMȘ, 1970.
- Pignolet, J., *Parts de l'entraînement systématique et de l'expression libre dans la formation grammaticale*, în „Les langues modernes”, Paris, nr. 4, 1973.
- Răileanu, I., *Exercices structuraux et microconversations*, EDP, București, 1977.
- Richerich, R., Scherer N., *Communication orale et apprentissage des langues*, Hachette, Paris, 1975.
- Rotaru, R., *Strategii ale predării limbajului științific*, în *Consfătuirea pe țară a cadrelor didactice care predau la anul pregătitor (profil medical)*, Comunicări, 3-6 iunie, Iași, 1987.
- Slama-Cazacu, T., *Introducere în psiholingvistică*, Editura Științifică, București, 1968.
- Titone, R., *Psycholinguistique appliquée*, Payot, Paris, 1979 (trad. din limba italiană, *Psiholingvistica applicata*, Armando Amanda Editore, Roma, 1971).